

“ПЕРЕСТРОЙКА”-ГИЙН ҮЗЭЛ САНАА МОНГОЛЫН АРДЧИЛСАН ХУВЬСГАЛД НӨЛӨӨЛСӨН НЬ

*Д.Наранцэцэг**

*М.Шолтан***

Эрхэм хүндэт ноёд, хатагтай нараа!

Эрхэм хүндэт зочидоо!

*Та бүхэнд ЗХУ-тай соёлоор харилцах Монголын нийгэмлэгийн
60 жилийн ойн баярын мэндийг хүргэе.*

Бидний хойд хөрш хуучны Зөвлөлт Холбоот Улс (ЗХУ) өнөөгийн Оросын Холбооны Улс (ОХУ) нь манай орны хөгжил дэвшилд ихээхэн үүрэг гүйцэтгэж ирсэн бөгөөд хоёр улсын харилцааны түүхэнд ээдрээтэй асуудлууд байдаг ч гэрэл гэгээтэй, ямагт дурсагдах, үнэлж баршгүй зүйл ч олон бий гэдэгт та бүхэн санал нэгдэх болов уу? Өнөөдөр миний хэлэлцүүлж буй асуудал нь “перестройка”-гийн үзэл санаа Монголын ардчилсан хувьсгалд хэрхэн нөлөөлсөн тухай хөндөж ярих бөгөөд ЗХУ-д өрнөсөн “перестройка” нь дотоод хил хязгаараасаа халин гарч, ЗХУ-ын нөлөөний бүсэд хамрагдаж ирсэн социалист орнуудад бүхэлд нь нөлөөлсөнөөр хэний ч таамаглаж байгаагүй үр дүнд хүргэсний нэгэн тод жишээ нь 1990 оны Монголын ардчилсан хувьсгал юм.

Горбачёв “перестройка”-г яагаад эхлүүлэх болов? Тэрээр хэрхэн яаж нам төрийн удирдлагад түрэн гарч ирэв? “перестройка”-г эхлүүлэх үзэл санаа хэрхэн яаж бүрэлдэв? “перестройка” түүний санасан төлөвлөсөн зүйл болж чадав уу? гэх мэт олон асуудал судлаачдын анхаарлыг татсан хэвээр байна. Иймд ЗХУ-д өрнөсөн “перестройка”-гийн хүрээнд шинээр боловсруулагдсан гадаад бодлого нь олон улсын нөхцөл байдалд хэрхэн нөлөөлж, социалист орнуудын хувь заяаг хэрхэн хөтлөн дагуулсан зэрэг асуудлыг Монголын ардчилсан хувьсгалын жишээн дээр үзэж, зохих дүгнэлтийг хийхээр зорилоо.

1. ЗХУ дахь “Перестройка”, түүний олон улсын ач холбогдол

1980-аад оны эхэн гэхэд Зөвлөлтийн нийгэм бүхэлдээ эдийн засгийн зогсонги байдалд орсон байлаа. ЗХУ-ын удирдагчид, жирийн иргэд улс орон хүнд хэцүү байдалд орсныг мэдэргээж, 1982 оноос эхлэн Брежневийн араас ЗХУКН-ын Төв Хорооны Улс Төрийн Товчооны ерөнхий нарийн бичгийн дарга нарыг оршуулж, улс оронд сэтгэл зүйн хүнд уур амьсгал тогтохын зэрэгцээ нийгмийн амьдрал улам

* Д.Наранцэцэг - МУБИС

** М.Шолтан - ХААИС

бүр уруудах шатандаа орсон. Цорын ганц ЗХУКН-ын бүхий л үйл ажиллагааг намын хүнд суртлын аппарат хатуу хянасанаар ардчилал, эрх чөлөө хумигдаж, нийгэмд хүмүүсийн боловсролын түвшний зааг ялгаа нэмэгдэж, эдийн засгийн механизмууд зогсонги байдалд орсноор Юрий Андроповыг томилогдох жилд үйлдвэрлэлийн хэмжээ тулталаа унаж, улс орны хөгжлийн хурд саарч эхэлсэн хийгээд аж ахуйн салбар доголдож, олон асуудлууд хуримтлагдсан нь Өрнөдийн орнуудын хөгжлөөс улам бүр хоцроход хүргэсэн юм.

Энэхүү нөхцөл байдал нь нийгмийн амьдралын бусад салбарт нөлөөлж, “перестройка”-г зайлшгүй, гарцаагүй хэрэгжүүлэх шаардлага урган гарсан.

1985 оны 3-р сарын 11-нд А.А.Гормыко Төв Хорооны бага хурал дээр Улс төрийн Товчооны нэрийн өмнөөс ЗХУКН-ын Төв Хорооны ерөнхий нарийн бичгийн даргаар М.С.Горбачёвын сонгох саналыг оруулсанаар Горбачёвын эрин эхэлсэн юм. Улс оронд үүссэн нөхцөл байдал өөрчлөлтийг шаардаж байсан хэдий ч аливаа реформ нь саад бэрхшээлтэй тулгарч, хүнд хэцүү явагдана гэдгийг тэрээр сайтар ойлгож байсан хэдий ч цаашид хүлээх ямар ч боломжгүй гэдгийг хэнээс ч илүү мэдэж байсан.

Горбачёвын “перестройка”-гийн үзэл санаанд ЗХУ-ын төрийн жолоог барьж ирсэн олон хүний үзэл бодол, хэрэгжүүлж ирсэн бодлогын ололт амжилт, алдаа дутагдал, зүй ёсоор нөлөөлснийг тэрээр өөрийн бичсэн дурдатгалдаа “Миний хувьд би Ленинд итгэдэг, өнөөдөр ч итгэсээр байгаа. Тэрээр Оросын түүхийн салшгүй нэгэн хэсэг. Ленин надад юугаараа үнэ цэнэтэй байдаг вэ гэвэл, тэрээр коммунизмыг оюуны дэвшилтэй холбож, коммунизм өөрийгөө хүн төрөлхтөний бүтээсэн бүхий л мэдлэгээр баяжуулах шаардлагатай гэдгийг олж харсанд оршино” хэмээн өгүүлсэн байдаг. Тэрээр улс орон хүнд, гарах гарцгүй байсан нөхцөлд засгийн эрхийг авч, дөрвөн жилийн дараа коммунизмын зарчмуудыг шууд хэрэгжүүлэх замаар явсан бидний алдаа байж гэдгийг ил тод хүлээж, эдийн засгийн шинэ бодлогыг гаргаж ирсэн байсан. Харин Хрущёвын тухайд “перестройка”-гийн эхлэл болох өөрчлөх үйл явцын анхны алхамыг хийсэн хүн бөгөөд “сталинизмыг шүүмжилж” тоталитар төрийн хор уршгийг илрүүлж, капиталист орнуудтай энх тайвнаар зэрэгцэн орших гадаад бодлогыг нэвтрүүлж, эдийн засгийн реформуудыг хэрэгжүүлэх оролдлогыг хийж чадсанд түүний иргэний гавьяа оршино хэмээн дүгнэсэн байдаг.

Горбачёв урьд өмнөх удирдагчдынхаа ололт амжилтыг ийнхүү дүгнэн үзсэнээр “перестройка”-гийн үндсэн зорилго нь “тоталитар төрийг бүрдүүлсэн сталинизмыг даван туулах явдал болно” хэмээн үзсэн.

ЗХУ задарсанаас хойш дэлхийн олон судлаачид мөн оросын түүхчид “перестройка”-гийн талаар дүгнэн бичихдээ Горбачёвын

боловсруулан гаргасан “гласность” буюу ил тод байдал, “новое политическое мышление” буюу улс төрийн шинэ сэтгэлгээ (дэлхийн үйл хэрэгт шинээр хандах арга зүй ба философи) зэрэг нь жинхэнэ утгаараа хэрэгжсэнээр ЗХУ-ын задралыг тавьсан хэмээн үзэж, харин оросууд Горбачёвыг ЗХУ-ыг задрахад хүргэсэн гол буруутан мэт дүгнэж байсан ч коммунист систем задран унах үйл явц хэдийнээ ЗХУ болон социалист системийн орнуудад бүрэлдэж, чухамхүү ЗХУ-аас энэхүү үйл явц эхэлсэн нь тэдгээрт томоохон түлхэлт болж, эр зориг, хүч чадал нэмсээр ардчилсан хувьсгалууд ар араасаа гарч социалист системийн орнууд хөгжлийн зөв замдаа шилжиж чадсан юм.

1985 оны 4-р сард болсон ЗХУКН-ын Төв Хорооны Бүгд хурлаас “Улс орон хямралын босгон дээр байна” гэсэн дүгнэлт хийгдсэн нь Оросын ард түмний хойшлуулашгүй хэрэгцээ шаардлага нь “перестройка” болсоныг дахин нотлон харуулсан хэрэг болов.

Өнөөдрийн өндөрлөгөөс харахад Горбачёв “перестройка”-г санаачлан хэрэгжүүлэхдээ өргөн цар хүрээтэй өөрчлөлтүүд нь тогтож буй системийн алдаа дутагдлыг засаж сайжруулах, эдийн засгийн зогсонги байдлаас гарах, нам доторх ардчиллыг бий болгож, шүүмжлэлийг ил тод болгосоноороо чухамхүү Коммунист Нам л улс орныг цаашид удирдан чиглүүлэх болно хэмээн үзсэн нь түүний алдаа байсан юм. Үүнийгээ ч тэрээр хожим нь хүлээн зөвшөөрч “бид тоталитар системийг халах ёстой байсан юм” хэмээн тэмдэглэсэн байдаг.

Социалист ертөнцийг удирдан чиглүүлэгч улс оронд энэхүү реформ эхэлсэн нь олон орны анхаарлыг татаж байлаа. ЗХУ-ын “перестройка”-г, түүний өрнөлтийг ах дүү социалист орнууд, дэлхий нийтээр ажигласаар байв. Үүнтэй нэгэн зэрэг социалист орнууд ч мөн социалист системийн тогтолцоо, нэг намын дарангуйллыг зоригтой шүүмжилж, социалист орнуудын дотоод амьдрал бүхэлдээ хөдөлгөөнд орж эхэлсэн.

Горбачёвын үзсэнээр ЗХУ нь “перестройка”-г хэрэгжүүлэхэд 1980-аад оны дунд үеэс өмнө бэлэн байсан хэмээн бичсэн байдаг. Иймд нийгмийн төрөл бүрийн шат, институциас ирж буй мэдээлэлд үндэслэн өөрчлөлтийг нэн даруй хэрэгжүүлэхгүй бол ЗХУ-д үнэлж баршгүй хэмжээний дэлбэрэлт явагдана гэж нэг бус удаа анхааруулж байжээ. Тэрээр “бид цаашид өөрсдийгөө хууран мэхлэх шаардлагагүй юм, нүдээрээ харж буй зүйлдээ итгэж, амьдралын хэрэгцээг онолын дээгүүр тавихаас өөр аргагүй...” хэмээн өгүүлсэн байна. Үүний тулд “Социализмыг боловсронгуй болгох” замаар шинжлэх ухаан техникийн дэвшлийг хурдасгах томъёоллыг гарган, үүгээрээ хөгжингүй орнуудаас хоцорч ирсэн нийгэм эдийн засгийн хөгжлийн хоцрогдлыг даван туулах бодлогыг эхэндээ дэвшүүлсэн юм.

Ийнхүү М.С.Горбачёв зөвлөлтийн нийгмийн шилдэг төлөөллийг (тухайлбал, Николай Иноземцев зэрэг эрдэмтдийг) шинэчлэх үйл явцад оролцохыг уриалсанаар анх удаа намын удирдлага сэхээтнүүдийнхээ дуу хоолой, шүүмжлэлийг жинхэнэ утгаар нь сонсох болжээ.

“Перестройка”-г эхлүүлэхэд ЗХУ-ын хувьд хамгийн гол тулгамдсан асуудал юу байв? хэмээх асуултад тэрээр төрийн системийн хэт төвлөрөлт, хүнд суртлын аппарат, дарангуйлалын арга барил зэргийг нэрлэсэн байдаг. Үүнийг эвдэн анхны алхмыг Хрущёв хийсэн ч түүний араас ЗХУ-ыг удирдсан Брежнев, Андропов, Косыгин нарын реформ нь хүсэн хүлээж буй үр дүнд хүргэж чадаагүй юм.

“Перестройка” нь хоосон хөрсөн дээр бий болоогүй. Түүний үндсэн чиглэлийг эхний үед хувийн хүрээнд, албан бус журмаар өргөн хүрээн тунгаан хэлэлцэж, яваандаа намын удирдлагын хэмжээнд хэлэлцэх болсны жишээ нь “Новосибирскийн илтгэл” юм. 1985 онд төр, намын удирдлагад гарсан хүмүүс ЗХУ-ын эдийн засгийн гүн гүнзгий хямралын тухай, олон улсын байдалд туйлдаа хүртэл хурцадсан нөхцөлд эдийн засгийн хямралтай холбоотойгоор ЗХУ-ын нэр хүнд улс орон дотроо төдийгүй олон улсын тавцан дээр унаж, түүний байр суурь суларч эхэлсэнийг хүлээн зөвшөөрсөн явдал байв.

“Перестройка”-гийн зорилт их өргөн цар хүрээг хамарсан юм. Энэ нь үйлдвэрлэлийн нөхцөл, эдийн засгийг удирдах удирдлага, олон улсын хэмжүүрээр ЗСБНХУ-д хандах хандлагыг ул үндсээр нь өөрчлөх, 30-аад оны үеэс бий болсон сталинизмын уламжлал, “захиран тушаах” удирдлагын хор уршгаас салах тухай цогц асуудлууд байв.

Ийнхүү М.С.Горбачёв ЗХУ-ын эдийн засгийг хурдасгах шаардлагыг ЗХУКН-ын Төв Хорооны 1985 оны 4-р сарын Бүгд хурал дээр авч хэлэлцсэн. Тэрээр улс орны эдийн засгийг хурдасгахын тулд үндсэн хоёр төлөвлөгөө дэвшүүлж, нэгдүгээрт; эдийн засгийг бүх талаар эрчимжүүлэх, улс ардын аж ахуйн удирдлагад ардчилсан төвлөн удирдах ёсыг сэргээн хөгжүүлэх, удирдлагын эдийн засгийн аргыг газар сайгүй нэвтрүүлэх, захирч тушаахаас татгалзах, шинэ санаачилгыг бүх талаар дэмжих, хоёрдугаарт; “шинжлэх ухаан-техникийн хувьсгалын ололтыг төвлөрсөн төлөвлөгөөт эдийн засагтай холбох явдал” гэсэн нэр томъёогоор бусад хөгжингүй орнуудтай хөгжлийн хувьд зэрэгцэх гэсэн зорилтуудыг дэвшүүлсэнээр түүний “перестройка” хэмээх бодлого амьдрал дээр хэрэгжиж эхэлсэн юм.

“Перестройка” бол хувьсгал, тэгэхдээ хамгийн энх тайванч, хамгийн ардчилсан хувьсгал мөн хэмээн өрнөдийн судлаачид бичиж “М.С.Горбачёв буу дуугарахгүй хувьсгал хийж эхэллээ” гэж дэлхий нийтээр цацаж байлаа.

Горбачёв өөрчлөлт, шинэчлэлтийн үйл явцыг санаачилсаны дараа “хар үүл” сарниж эхэлсэнийг ЗХУ-д “реформ” гэх болж дараа нь “перестройка” гэж нэрлэх болсон. ЗХУКН-ын 4-р сарын Бүгд хурлаас эхлэн М.С.Горбачёвын эринг “гласность”, “перестройка” гэсэн хоёр түлхүүр үгээр илэрхийлэх болсон. Харин Горбачёвын “перестройка” нь анхнаасаа улс төрийн реформ хийх зорилгыг агуулаагүй байсан бөгөөд хүн ардад баталгаат амьдралыг олгож, нийгмийн итгэлийг бүрдүүлэхэд чиглэгдсэн юм. Энэ утгаараа ч эдийн засгийн шинэчлэлтүүдийг хэрэгжүүлж, улмаар нийгэмд ил тод байдлыг бий болгосоноор ард түмэндээ “илүү социализм”, “илүү ардчилал”-ыг олгохыг зорьсон. Гэвч реформыг хэрэгжүүлэх үүргийг ЗХУКН хүлээх ёстой байлаа. Горбачёвын хувьд ил тод байдал гэдэг нь социализм болон түүний ололтыг хөндөхгүйгээр оршин байгаа дутагдалыг үнэн мөнөөр шүүмжлэх явдал байсан юм. 1988 оны 7-р сарын эхээр болсон ЗХУКН-ын XIX бага хурал дээр “Ил тод байдал улс нийгмийн эрх ашиг, хүний эрх чөлөөнд хохирол учруулах ёсгүй” гэж тэмдэглэсэн ч ил тод байдлыг намын удирдлага дунд, нам доторх үйл ажиллагааг шүүмжлэхэд чиглүүлсэн нь төдийлөн үр дүнгээ өгөлгүй явсаар коммунистууд намынхаа удирдан чиглүүлэх үүргийг няцаах зориг дутсан нь хожмын алдаа болсон хэмээн үздэг.

Нөгөө талаас “перестройка” бол улс орны социалист нийгмийн хөгжлийн гүнд болж байгаа үйл явцаас урган гарсан өөрчлөлт, шинэчлэлтийн үйл явц байсан. Нэг үгээр хэлбэл, ЗХУ нийгэм өөрчлөлт хийхэд бэлэн болж, өөрчлөлтийг өөрөө шаардаж гаргаж ирсэн гэж хэлж болно. Энэ тухай М.С.Горбачёв “Перестройка”-г ойлгох нь Өнөө үед энэ нь чухал болсон шалтгаан” хэмээх номондоо “Улс оронд “перестройка” явагдах нөхцөл нь бүрэлдчихсэн байсан юм” хэмээн дурдсан байна. Горбачёв “перестройка” хэмээх бодлогоо социализмын зүй тогтолын хүрээнд төсөөлөн сэтгэж, хөгжүүлэхийг эрмэлзэж, социализмыг боловсронгуй болгохыг зорьж байсан. Энэ тухайгаа Михаил Горбачёв “Өөрчлөн байгуулалт шинэ сэтгэлгээ: Манай орон болон дэлхий дахинд” хэмээх зохиолдоо “Бид бүхэн “перестройка”-г социалист замынхаа дагуу хийж, амьдралаас урган гарсан асуултын хариуг гаднаас биш, харин социализмын хүрээнд эрж олно” гэсэн байдаг.

М.С.Горбачёв “перестройка”-г хэрэгжүүлэхдээ гадаад орчны асуудлыг нэгэн зэрэг хөндсөн. Өөрөөр хэлбэл, ЗХУ-ын дотоод хямралын асуудлуудтай нэгэн зэрэг гадаад бодлогын үзэл баримтлалыг өөрчлөх, гадна талдаа тааламжтай олон улсын нөхцөл байдлыг бүрдүүлэх шаардлагатайг ойлгосон. “Перестройка”-г урагш чиглүүлэхдээ дотоод болон гадаад асуудлуудыг нэгэн зэрэг шийдвэрлэх хэрэгтэй хэмээн үзсэнээр хүйтэн дайны сөргөлдөөнийг даван туулах үүднээс АНУ-тай

яриа хэлэлцээрийн ширээнд сууж, зэвсэглэл хураах асуудлаар хэлэлцээр (Горбачёв Рейган хоёр 1985, 1986, 1987 онууд дахь дээд хэмжээний уулзалтууд) хийх замаар Дорнод, Өрнөдийн хоорондын хурцадмал байдлыг намжаах, Афганистанаас эхлээд бүс нутгийн мөргөлдөөнийг зохицуулах (улмаар Зөвлөлтийн цэрэг Афганистанаас 1989 оны эхээр гарсан явдал) дэлхий дахины байдлыг харгалзан үзэж улс бүхэнтэй эдийн засгийн харилцаагаа өргөтгөх эхлэлийг тавьсан нь гадаад бодлогын хүрээнд гарсан эхний томоохон амжилтууд болжээ.

Гэсэн хэдий ч 1980-аад оны дунд үед ЗХУ нь дэлхийн олонх улсуудтай хурц хэвээр харьцаж ирсэн бөгөөд Хятадтай тасарсан харилцаа, (1989 оны 5-р сард Михаил Горбачёв Бээжин хотод айлчилж энэ хоёр орны хэвийн харилцаа хэвийн байдалдаа эргэн орсон) Ази, Африкийн олон орнуудыг зэвсэглэх уралдаанд АНУ-тай өрсөлдөж ирсэн нь зүй ёсоор эдийн засгийн амьдралд ул мөрөө үлдээж хямралт, зогсонги байдалд хүргэсэн нэгэн шалтгаан байсаар байв.

Гадаад бодлогын чиг хандлагыг өөрчлөх нэгэн чухал хэсэг нь социалист орнуудтай харилцах асуудлыг шинээр боловсруулах явдал байлаа. Энэ нь нэг үгээр ах дүү орнуудын дотоод хэрэгт хөндлөнгөөс оролцох явдлыг таслан зогсоох шийдвэр болж, Москвагаас ямар нэгэн заавар, зөвлөгөө өгөгдөхөө больсоноор сталинизмын өвөөс хаа сайгүй салах явдал чухалд тооцогдох болжээ. Иймд ах дүү социалист орнуудад эхэлсэн өөрчлөлтүүд, ард түмний хүсэл эрмэлзлэлийг хүндэтгэн авч “Прагийн хавар” дахин давтагдах аюулыг зайлуулж чадсан.

Ийнхүү “перестройка”-гийн жилүүдэд ЗХУ-ын гадаад бодлогын шинэ зарчим, шинэ чиг хандлага Германы нэгдлийг хангахад голлох үүргийг гүйцэтгэж, ЗХУ Европын болон бусад орнуудад явагдсан хувьсгалт өөрчлөлтүүдийг хүлээн зөвшөөрч, тэдгээр орны ард түмэнд улс орныхоо удирдлагыг, нийгмийн хөгжлийн загвараа хэрхэн сонгох сонголтыг олгож чадсан юм. Хэдийгээр өнөөдөр М.С.Горбачёвыг “Зүүн Европыг өгсөн”, “БНАГУ-ыг зарсан”, “ЗХУ-ыг задалсан” хэмээн буруутгах хүмүүс байгаа ч тэрээр өөрийн гаргасан шийдвэрт үнэнч хэвээр үлдэж, бусад ард түмний хөгжлийн сонголтыг дээдлэн хүндэтгэсэнээрээ анх удаа ЗХУ өөрийнхөө түүхэнд хаант оросын эзлэн түрэмгийлэх шинж чанартай бодлогоосоо татгалзаж чадсан хэмээн дүгнэх боломжтой юм.

2. “Перестройка”-гийн үзэл санааг Монгол хүлээн авсан тухайл

80-аад оны сүүлч 90-ээд оны эхээр дэлхий улс төрийн байдалд өөрчлөлт гарч социалист систем ахар богино хугацаанд задарсан билээ. Өөрөөр хэлбэл, нийгмийн амьдралын бүхий л салбарыг

хамарсан “перестройка”-г ЗХУ өөрөө эхлэн тавьсан явдал бусад социалист орнуудад хүсэн хүлээж байсан таатай гадаад нөхцлийг бүрэлдүүлж социалист систем нүд ирмэхийн зуурт задран унасан. ЗХУ-д өрнөсөн “перестройка”-г дэлхийн бусад орнуудын нэгэн адил мөн Монголд ч анхаарал хандуулан ажигласаар байсан бөгөөд түүний үзэл санаа социалист орнуудад бүхэлдээ нөлөөлж, 1987-1989 оны заагт Монголын нийгэм, улс төрийн амьдралд өөрчлөлт, шинэчлэлийн урин уур амьсгалыг авч ирсэн.

Монголын сэхээтнүүд, залуучууд, шинийг эрэлхийлэн сэтгэгчид, нэгэнт хэвшмэл амьдралаас залхсан ард түмэн, “перестройка”-г угтан хүлээж авч МАХН-ын Төв Хорооны 1988 оны Ү бүгд хурал өөрчлөлт, шинэчлэлтийн асуудлыг ийнхүү анх хэлэлцэх болсон юм. Гэхдээ энэ нь мөн л ЗХУ-ын жишгээр явагдаж, өөрчлөлт, шинэчлэлтийн намын удирдан чиглүүлэх үүрэгтэй шууд холбож үзэж байснаас харагддаг.

Энэ үед ЗХУ ах дүү орнуудад байрлуулсан зэвсэгт хүчнээ татаж эхэлсэний дагуу ЗХУКН-ын Төв Хорооны ерөнхий нарийн бичгийн дарга М.С.Горбачёваас 1988 оны 11-р сарын 28-нд ирүүлсэн захидалдаа “Зөвлөлтийн цэргийн ихээхэн хэсгийг БНМАУ-аас гаргах санал” болгосоныг МАХН-ын Төв Хорооны Улс Төрийн товчоо зөвшөөрч хариуг 1988 оны 12-р сарын 1-нд Зөвлөлтийн талд өгсөнөөр олон жилийн турш ЗХУ-ын дагуул орон болж ирсэн Монгол бие даан хөгжих үүд хаалгаа нээх боломжийг олсон.

Ийнхүү 1989 оны 12-р сарын 10-д Монголын Ардчилсан Холбоо мэндэлж, нийгэм улс төрийн шинэчлэлтийг хэрэгжүүлэх тэмцэлд аажмаар шилжиж “Үнэн”, “Туяа”, “Улаан од”, “Шинэ толь” зэрэг сонинууд ардчиллын үзэл санааг нийгэмд хүргэх гол үүргийг гүйцэтгэх болсноор шүүмжлэлт нийтлэлүүд өдрөөс өдөрт чөлөөтэй нийтлэгдэж, сайд нарын тусгай хангамжийн тухай, МАХН-ын хэмжээгүй эрх, хэвлэлийн эрх чөлөө, тусгаар тогтнолын хувь заяа, эдийн засгийн гүн гүнзгий хямралын тухай олон асуудлыг хөндөж эхэлснээр Монголын нийгэмд ил тод байдлыг тогтоох тэмцлийн анхны алхам тавигдсан юм.

Монголын Ардчилсан Холбооны араас “Шинэ Дэвшилт Холбоо”, “Ардчилсан Социалист Хөдөлгөөн”, “Монголын Оюутны Холбоо” зэрэг мэндэлж МАХН-ын онц Их хурлыг 1990 оны 3-р сард зарлан хуралдуулж, МАХН-ын Төв Хорооны бүрэлдэхүүнийг өөрчлөх, намын үйл ажиллагааг засаг төрөөс тусгаарлах, улс төрийн бүх хүчнүүдийг тэгш эрхтэйгээр оролцуулан Ардын Түр хурлыг мөн 3-р сард багтаан байгуулах зэрэг шаардлагуудыг төр засгийн өндөрлөгт тавьж, хүсэж хүлээсэн үр дүнд хүрээгүйн улмаас тэмцлийн хурц хэлбэрийг сонгон өлсгөлөн зарлах замаар МАХН-ын Улс Төрийн товчоог бүрэн бүрэлдэхүүнээрээ огцрох шаардлагыг тулгасанаар Ж.Батмөнхийн

мэдэгдлийн хариуд 3-р сарын 9-ний орой 22 цагт “Улс төрийн өлсгөлөн зогсоосон тухай” хариу мэдэгдлийг Ц.Элбэгдорж Сүхбаатарын талбайгаас зарласанаар Монгол Улс коммунист нийгмийн тогтолцоог солих үйл явцыг цус урсгалгүй тайван замаар хэрэгжүүлж чадсан юм.

Дүгнэлт

Горбачёв 2006 оны 3-р сард “Новые известия” сонинд өгсөн ярилцлагадаа “Сүүлийн үед “перестройка”-гийн үнэ цэнийг манай ард түмэн ойлгож эхэлж байгаа. Хамгийн гол нь улс орондоо “перестройка”-г эхлүүлсэндээ би огтхон ч харамсдаггүй” хэмээн онцлон дурдсан байдаг.

“Перестройка” нь ЗХУ-ын зогсонги байдлыг шийдвэртэй гэтлэн давж, саатуулагч механизмыг эвдэн нийгэм эдийн засгийн хөгжлийг хурдасгах найдвартай, үр өгөөжтэй механизмыг үүсгэж, нийгмийг ихээхэн эрч хөдлөлтэй болгож, хүн төрөлхтний хөгжлийн цорын ганц гарц болох ардчиллын үүд хаалгыг нээн өгөхөд чиглэгдсэн юм. “Перестройка”-гийн хувь заяаг нийгмийн хөгжлийн хоёр зангилаа асуудал тодорхойлж байсны нэг нь эдийн засгийн шинэтгэл хийх, нөгөө нь нийгмийн бүхий л амьдралыг ардчилах явдал байв. Ардчилах нь хамгийн гол зүйл мөн. Энэ бол “перестройка”-гийн зорилгод хүрэх шийдвэрлэгч хэрэгсэл байсан бөгөөд гагцхүү ардчилах замаар л хүний хүчин зүйлийг, нийгмийн амьдралын бүх талыг гүнзгий өөрчилж чадна хэмээн үзэж байсан. Нийгмийг ардчилахаас гадна нам доторх ардчиллыг хэрэгжүүлэх үүднээс “ил тод байдал”, “олон ургальч үзэл санаа” хэмээх ойлголтуудыг гаргаж, олон улсын тавцанд ч нээлттэй ярих, харилцан итгэлцэх зарчимд тулгуурлан “хүйтэн дайн”-ы зөрчлийг “зэвсэг хорогдуулах” бодлогоор эхлүүлж, Германы нэгдлийг хангах асуудлыг сөхөн, Афганистанаас цэргээ татах шийдвэрүүд гаргаж, ах дүү орнуудаас зэвсэгт хүчээ татаж, тэдгээрийн дотоод хэрэгт хөндлөнгөөс үл оролцох байр суурийг баримтлах болсон нь олон жилийн турш ЗХУ-ын нөлөөнд байсан улс орнуудад хөгжлийн замаа хайж олох, ард түмнийхээ дуу хоолой, хүсэл эрмэлзэлд нийцсэн төр, засгийг сонгох боломжийг олгосон явдал болсон юм. Ийнхүү хэтдээ коммунист тогтолцоог түлхэн унгахад чиглэсэн “перестройка”-г түүний гал голомтоос эхлүүлсэн явдал нь бусад орнуудад хүчтэй нөлөөлж, хөгжлийн шинэ эрин үеийг нээж өгсөн юм. М.С.Горбачёв гадаад бодлогын хэрэгжилт түүний нэр хүндийг олон улсын хэмжээнд өсгөж, тэрээр ЗХУ-ын шинэ нүүр царайг төлөөлсөн хүн болж чадсан.

Ном зүй

1. ЗХУКН-ын ХХҮII Их хурал. Социализмыг боловсронгуй болгох асуудал. УБ. 1986
2. М.С.Горбачёв. Илтгэл, өгүүлэл, хэлсэн үг. УБ. 1986
3. М.С.Горбачёв. Өөрчлөн байгуулалт шинэ сэтгэлгээ: Манай орон болон дэлхий дахинд. УБ. 1988
4. “Үнэн” сонин. 1988. 02. 25. №48 /16951/
5. З.Бжезински. ИХ сүйрэл ба ХХ зуунд коммунизм мэндэлж мөхсөн нь. УБ. 1995
6. Н.Верг. История Советского Государства. 1900-1991гг. М. 2001
7. Ж.Хүрэлжанцан. Ардчиллын халуун өдрүүд. УБ. 2004
8. Ж.Заанхүү. 1990 оны ардчилсан хөдөлгөөний түүхэнд холбогдох баримт бичгүүд. Тэргүүн дэвтэр. УБ. 2004
9. М. С. Горбачёв. Понять перестройку... Почему это важно сейчас. М. 2006
10. “Өдрийн сонин” 2006. 03. 03. №05 /2188/